

Ιστορία

B

Ο Γουίλιαμ Μακ Νιλ αναλύει την ασυναγώνιστη ευφυΐα των Ενετών στο εμπόριο, τη διπλωματική τους ευστροφία, το σύστημα ισορροπιών, στο οποίο ο ρόλος τους ήταν καθοριστικός

Η είσοδος στο Μεγάλο Κανάλι. Πίνακας του Καναλέτο που χρονολογείται γύρω στο 1730 (Μουσείο Καλών Τεχνών, Χιούστον)

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΣΤΩΝΙΤΗ

Το 1797 η θαλασσοκράτειρα Βενετία, λίγο πριν από την πώση της, γιόρταζε το εντυπωσιακότερο καρναβάλι της. Σήμερα όσοι την επισκέπτονται δεν μπορεί να μη θαυμάσουν την ιστορική πόλη, το εκπληκτικότερο δημιούργημα του αστικού πολιτισμού. Αλλά δεν ήταν μόνο η πιο εντυπωσιακή πόλη της ιταλικής Αναγέννησης (αν εξαιρέσουμε τη Φλωρεντία). Ήταν και μια αυτοκρατορία που, παρά το μικρό της μέγεθος, διήρκεσε επί μια χιλιετία σχεδόν και για μεγάλο διάστημα κυριάρχησε αφήνοντας το αποτύπωμά της σε όλη τη Μεσόγειο.

Δύναμη και φαντασία

Αν εκείνα που σύμφωνα με τον Λάουρο Μαρτίνες χαρακτηρίζουν τις ιταλικές πόλεις της Αναγέννησης είναι η *δύναμη* και η *φαντασία*, η Βενετία ήταν κάτι περισσότερο: η γέφυρα ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, σύμφωνα με τον τίτλο του βιβλίου του επιφανούς ιστορικού Γουίλιαμ Χ. Μακ Νιλ (1917-2016). «*Το αρχαιότερο τέκνο της ελευθερίας*» χαρακτήρισε την πόλη ο Γουίλιαμ Γουόρντγουοθ στο ποίημά του *Περί του αφανισμού της Βενετικής Δημοκρατίας, 1802*, το οποίο προτάσσει ο συγγραφέας. *Una terra libera* την ονόμαζαν οι κάτοικοί της. Και ήταν η μόνη πόλη κατά τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση που το σύστημα διακυβέρνησής της αποτελούσε συνδυασμό τριών πολιτευμάτων: της *μοναρχίας*, που την εκπροσωπούσε ο δόγης (ο οποίος ωστόσο κι αυτός εκλεγόταν), της *αριστοκρατίας*, που ήταν η γερουσία, και της *δημοκρατίας*, που την εξέφραζε το Μεγάλο Συμβούλιο.

Δεν είναι επομένως τυχαίο που οι Ενετοί, πιστοί κατά τα άλλα ρωμαιοκαθολικοί, μολονότι αντιμετώπιζαν την εχθρότητα του πάπα, κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα κοσμικό κράτος στην καρδιά της Ευρώπης: τη Γαληνοτάτη Δημοκρατία, γέφυρα Ανατολής και Δύσης που ανέπτυξε τον πρώιμο καπιταλισμό και χάρη σε αυτόν επιβίωσε για τόσους αιώνες. Καμιά αυτοκρατορία στον δυτικό κόσμο (με την εξαίρεση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους) δεν διήρκεσε όσο η ενετική. Καμιά άλλη οπωσδήποτε δεν κατάφερε να τη συναγωνιστεί στο εμπόριο, στην ικανότητά της να συσσωρεύει το κεφάλαιο, ενώ, όταν χρειάστηκε, αυτό λειτούργησε καθοριστικά ώστε η Βενετία να είναι το πρώτο κράτος στον νεότερο κόσμο που χρηματοδότησε τον δημόσιο έλλειμμα. Οπου πρωτάνευε η ατομική πρωτοβουλία, αλλά υπό την προϋπόθεση ότι το κράτος ήταν «ερό». Κρυπτοειδωλόλατρες θεωρούσε τους Ενετούς ο πάπας Πίος Β' (1405-1464)

που προέβλεπε πως ένα κράτος χτισμένο πάνω στην άμμο και τη λάσπη ήταν καταδικασμένο να χαθεί.

Ένα γοττευτικό χρονικό

Το πώς επιβίωσε η Βενετία, το πώς ήκμασε, το πώς αντιμετώπισε – πολλές φορές νικηφόρα – αυτοκρατορίες ισχυρότερες τόσο σε φυσικούς όσο και σε ανθρώπινους πόρους αναλύει στην πυκνογραμμένη (αλλά με αφηγηματικό οίστρο) ιστορία του ο Μακ Νιλ, προσφέροντάς μας το χρονικό μιας

Η εξαιρετική ιστορική μελέτη του **Γουίλιαμ Μακ Νιλ** για το πώς η **Γαληνοτάτη Δημοκρατία** κυριάρχησε επί αιώνες στη **Μεσόγειο** γεφυρώνοντας τη **Δύση** με την **Ανατολή**

εποχής που καθόρισε το μέλλον του δυτικού κόσμου, τον πολιτισμό και την ανάπτυξη της Μεσογείου, την ακμή και την παρακμή άλλων αυτοκρατοριών, όπως η βυζαντινή, η οθωμανική, η ισπανική και η γαλλική και κυρίως τη συνύπαρξη, τους ανταγωνισμούς και τις συγκρούσεις ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση.

Αναλύει την ασυναγώνιστη ευφυΐα των Ενετών στο εμπόριο, τη διπλωματική τους ευστροφία, το σύστημα ισορροπιών, στο οποίο ο ρόλος τους ήταν καθοριστικός, και σε μεγάλο βαθμό τον πολιτισμό της θάλασσας, του λιμανιού και του πλοίου. Η Βενετία δεν ήταν μόνο το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της εποχής αλλά και η κατ'εξοχήν πολιτιστική μητρόπολη. Δεν την είχαν κατακτήσει ποτέ, όπως είχε συμβεί με άλλες πόλεις της Αναγέννησης (τη Γένοβα, τη Νάπολη, το Μιλάνο και τη Ρώμη). Και δεν ταλαιπωρήθηκε από εμφύλιες ταραχές σαν τη Φλωρεντία. Η Βενετία, λόγω των κοινωνικών της δομών, αξιοποίησε στοιχεία από άλλες παραδόσεις με τρόπο θαυμαστό. «*Ο συγκερασμός της παράδοσης των Τοσκανών, των Βυζαντινών και των Γόθων δημιούργησε το ξεχωριστό βενετικό ύφος της υψηλής αναγεννησιακής ζωγραφικής*» λέει χαρακτηριστικά ο Μακ Νιλ.

Αλλά ο αναγνώστης θα εισέλθει σε έναν κόσμο μεγαλύτερο από όσο φαντάζεται, που απλώνεται στο ιστορικό ταμπίλο το οποίο σήνεται με μια πυκνή και γοττευτική γραφή – και ως απαιτείται σημαντικό απόθεμα ιστορικής γνώσης που ο Μακ Νιλ το προσθέτει. Προσθέτοντας ταυτοχρόνως 93 σελίδες σημειώσεων που παραπέμπουν σε ένα τεράστιο πλήθος από μελέτες και αρχειακές πηγές.

Το παιχνίδι της εξουσίας

Το παιχνίδι της εξουσίας οι Ενετοί το έπαιξαν με αξιοθαύμαστη μαεστρία τόσο στο διπλωματικό όσο και στο στρατιωτικό πεδίο των συμμαχιών και των συμφωνιών. Απέναντι στη μοναρχία του πάπα αντέτασαν το κοσμικό τους κράτος και την ενετική εκκλησία. Και στο εξωτερικό ήταν εκείνοι που υπέστησαν το μεγαλύτερο κόστος της σύγκρουσης της χριστιανικής Δύσης με την οθωμανική αυτοκρατορία, με αποτέλεσμα από τον 16ο αιώνα και εξής η Γαληνοτάτη

Δημοκρατία να αρχίσει να παρακμάζει και να χάνει σιγά-σιγά τις πόλεις και τα φρούρια που κατείχε στο εξωτερικό. Ωσπου το 1797 «*ένας αδιάστακτος νεόπλουτος από την Κορσική*», καθώς λέει ο Μακ Νιλ, (αναφερόμενος στον Ναπολέοντα) «*άρχισε να προελαύνει προς τη Βενετία, απαιτώντας με απρέπεια την κατάργηση του πανάρχαιου Συντάγματος της Δημοκρατίας στο όνομα της ελευθερίας του λαού. Έτσι, η Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου αποχώρησε από τη σκηνή της Ιστορίας*».

Τέλος εποχής

Ο συγγραφέας μάς δίνει μια συνοπτική αλλά πολύ συγκεκριμένη ανάλυση της αρνητικής στάσης του ελληνορθόδοξου κόσμου έναντι της Δύσης τονίζοντας ωστόσο πως ο οικείος δεσμός ανάμεσα στη Βενετία και την Ανατολή μπορεί μεν να είχε ξεθυμάνει τον 19ο αιώνα, όμως δεν είχε ατονήσει εντελώς, μολονότι κυρίαρχες πλέον ήταν οι ιδέες του Γαλλικού Διαφωτισμού. Εν τούτοις, πολλοί Έλληνες και σήμερα ακόμη δεν έχουν συνειδητοποιήσει ότι η Κέρκυρα, λ.χ., ήταν ένα ενετικό νησί και ότι από εδώ ξεκίνησε ο Καποδίστριας που οπύδασε αργότερα στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, το σημαντικότερο στην εποχή του, το οποίο ήταν δημιούργημα των Ενετών.

Το 1797 η πώση της Βενετίας σηματοδότησε το τέλος μιας εποχής που διήρκεσε επί αιώνες. Η απαρχή μιας νέας όμως είχε σημειωθεί νωρίτερα, με τη Γαλλική Επανάσταση του 1789.

Η *Βενετία* είναι ένα ιστορικό έργο πρώτης γραμμής, εξαιρετικά μεταφρασμένο από τη Γεωργία Μίχα.

WILLIAM H. MACNEILL
Βενετία: Γέφυρα Δύσης και Ανατολής (1081-1797)
Μετάφραση Γεωργία Μίχα.
Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2020, σελ. 480, τιμή 25 ευρώ

**Βενετία,
«το αρχαιότερο
τέκνο της
ελευθερίας»**